

A hírlapíró-fej edelem

Gróf Apponyi Albert

emlékbeszéde

szabad nemzetek politikai életének két lényeges szerve van; összeállításában, működésének alakjában egymástól különböző, de egyaránt lényeges, egyaránt nélkülözhetetlen. Az egyik a nép valamelyes képviselőjének döntő részvétele a törvényalkotásban és a végrehajtó hatalom ellenőrzésében, a másik a szabad, mindenkire könnyen eljutó, folytonos véleménynyilvánítás; más szavakkal: a parlament és a sajtó.

A hírlapirodalom előkészíti a nemzeti akaratnak kialakulását, a parlament hivatva van azt végrehajtani. A hírlapirodalom, a sajtó adja az első megjelenési alakját, az első formulázását, az első fegyelmezését a születő nemzeti akaratnak, hogy az már ne mint kaotikus nyersanyag jusson azokhoz a tényezőkhöz, amelyek azt véglegesen kialakítani hivatva vannak: a kormányhoz. A parlament tagja, a népképviselő, – mert hiszen, ha parlamentről szólok, főleg a népképviselőre gondolok, – a nemzet egy töredékétől nyert mandátum alapján dolgozik, annak nevében nyilatkozik, ami több súlyt ad, de egyszersmind kevesebb szabadságot az ő megnyilatkozásának. A hírlapíró a mandátumát csak önmagától nyeri, nem működik úgy, mint a parlament, előre megállapított törvények és szabályok szerint, hanem a törvényt csak önmagában találja, saját lelkiismeretében, amiből önként folyik az ezzel a hivatással összekötött óriási erkölcsi felelősség. Ezen az eszméleti függetlenségen, mely a hírlapírói hivatásnak jellemzése, nem változtatnak semmit azok a tényleges függések, amelyek a hírlapirodalom és közélet mai kialakulása szerint talán nem is mindenben egész szerencsések, előállottak sajtóorgánumoknak politikai vezérférfiakkal, pártokkal való összeköttetéséből, sőt magából a nagyra fejlődött sajtókapitalizmusból is. De ezek a függések esetlegesek, ezek nem tartoznak a hírlapirodalom lényegéhez, valóságos természetéhez, még akkor sem, ha azok a hírlapírói tisztesség szempontjából teljesen kifogástalanok.

Az a hírlapíró, akinek kivételes képességei, akinek jellemzilárdsága, akinek becsületes munkája őt abba a helyzetbe hozza, hogy politikai vezérekkel és pártokkal, sajtóvállalatokkal mint egyenlő tényező álljon szemben vagy mellett, aki nem vesz irányadóul idegen impulzusokat, hanem maga adja azokat, az a hírlapíró valóságos fejedelem a kollektív szellemi élet országában. Alkotmányos fejedelem, igaz, mert végül a közönségével való összefüggésből meríti erejét, attól van feltételezve működésének hatályossága csak úgy, amint egy alkotmányos uralkodó a nemzeti akarat lényeges alapgondolataival való harmóniában tud csak uralkodni. Nagyon nehéz meghatározni a hírlapírás terén, épp úgy, mint a nemzetek politikai életében, hogy a kölcsönös hatás, melyet a fejedelem – a hírlapírói fejedelem épp úgy, mint az országos fejedelem – a közönségre és azt, amelyet a közönség öreá gyakorol. Ez az egyéniségnek titka. Hiszen láttunk abszolút uralkodókat, akik az ő hatalmuknak forma szerinti korlátlansága mellett is nullák voltak a trónon és láttunk alkotmányos uralkodókat, akik egy hajszálynira sem tértek volna el az alkotmányos szabályoktól, akik azonban egyéniségüknél fogva olyan szuggesztív erővel hatottak nemzetükre, hogy nemzeti akarat alakjában tért vissza hozzájuk az, amit ők a nemzetnek szuggeráltak.

A hírlapírófejedelmek közt a legteljesebb fejedelmi hatalmat Rákosi Jenő érte el. Ő igazán elmondhatta azt magáról és mindenki, aki az ő működését figyelemmel kísérte, tudta, hogy az impulzusok, melyeket ő a közönségnek adott, nagyobbak voltak, mint azok, amelyeket ő a közönségtől nyert. A közönség is visszaadta neki impulzusként azt, amit tőle vett át és a magyar hírlapirodalom történetében mint újságíró, ő volt a legteljesebb fejedelmi alak. És miért? Miért volt ő az egyetlen? Mert ha végigtekintünk a nagy magyar újságírók sorozatán, kezdve Kossuth Lajoson, továbbhaladva Kemény Zsigmondon, Kaas Ivoron, Bartha Miklóson, úgy találjuk, hogy Rákosi az egyetlen, aki egész életében ahhoz ragaszkodott, hogy politikai tevékenységének során kizárólag újságíró legyen és semmi más. Az előbb említett nagyok az ő politikai tevékenységüket megosztották a hírlapirodalom, a megye, az országgyűlés, a pártélet között. Kossuth Lajos működésének súlypontja ezekre az utóbbi területekre terjedt. Ő azért nagy hírlapíró maradt, mert nagy volt mindenben, amire vállalkozott, ami az ő történelmi hivatásának körébe esett, de nem volt kizárólag, sőt nem is volt főleg újságíró. Rákosi Jenő tudatosan, ridegen, megmásíthatatlanul ragaszkodott ahhoz, hogy az ő politikai működése kizárólag a hírlapírás terén folyjon le. Az ő rövid főrendiházi tagsága ezen nem változtatott semmit, mert hiszen a parlamentnek abban a házában teljesebb a függetlenség a pártélettől, teljesebb az egyéniségnek, mint olyannak, szabad érvényesülése. Ő mint főrendiházi tag maradhatott íróasztalánál az, aki volt. Hányszor könyörögtem én magam neki, hogy vonuljon be abba a képviselőházba, amelybe ő minden nehézség nélkül bevonulhatott volna, hányszor buzdítottuk barátai; ő hajthatatlan maradt. Felajánlottuk neki a pártonkívüliséget, hiszen ez

csak forma lett volna, mert tudtuk abban az időben és mindenki, aki azokra az időkre visszaemlékezik, tudni fogja azt, amire én mindig hálásan emlékszem vissza, azt az óriási támogatást, amelyet én parlamenti működésnek delelőpontján Rákosi Jenő zsurnalisztikai működésétől nyertem. Ő kifejezetten kimondta és maradt amellett, hogy a politikai téren kizárólag zsurnaliszta akar lenni. És igaza volt. Az ő hírlapírói működésének ez a kizárólagossága tartotta fenn őbenne azt az abszolút függetlenséget, mely a sajtóbeli működésnek csúcspontját jelenti. Ez képesítette őt arra is, hogy zsurnalisztikai tevékenységét a tökélynek legmagasabb fokáig kicsiszolja, hogy amint ő belevitte az irodalmat az újságírásba, behozza az újságírást is az irodalomba. Én valóban nem tudom, hogy hírlapírói működése ezen oldalának méltatása az én illetékességembe tartozik-e, vagy azon társaméhoz, aki Rákosit, mint irodalmi egyéniséget van hivatva méltatni, de annyit tudok, hogy politikai szempontból nem közömbös, úgy a parlamenti, mint a hírlapírói működésben a törekvés arra, hogy annak elfogadható, a jóízű kényesebb igényeinek is megfelelő alakot adjunk. Utóvégre a nemes tartalom törekszik nemes alakra és a nemes alakra való törekvés önönmagában is tiltakozást, eltávolodást jelent a tartalomnak rút-ságától.

Rákosi Jenőnek, mint újságírónak segítségére sietett Rákosi, a poéta. Az ő poétikus képzeletének gazdagsága képesítette arra, hogy annak a nagyszerű, megmásíthatatlan gondolatnak, mely egész működésén keresztülvonult, minden ő benne rendelkezésre álló kincsét poétái alakban felfedezze és poétái nyelvezettel tudja közönsége elé vinni. Annak az egyetlen gondolatnak a kincsét, – mert mindazok az említett hírlapírói technikai jelességek, melyekre rámutattam, nem tették volna Rákosit azzá a nagysággá, amelyenné előttünk vált. Ehhez több kellett, ehhez még valami kellett, ami közös tulajdonsága lehet mindazoknak, akik a politika terén különböző és különböző alakban működnek, ami azonban különösen csodálatos, ha megjelenik annak a politikai foglalkozásnak a mezején, amely a legnagyobb lelki mozgékonytságot igényli. És ez a valami az egységes, következetesen fenntartott, minden fölött uralkodó egy gondolatnak hat évtizeden át való megőrzése, ez a gondolat pedig, mely Rákosi lelkén uralkodott, mely Rákosi írásainak minden betűjét iniciálta, amelyhez a fanatizmus rajongásával ragaszkodott, ez a gondolat: a magyar nemzeti nagyság volt.

Ennek a gondolatnak, mint mondám, a fanatizmusa élt munkásságában. Ő élhetett néha illúziókban, eshetett túlzásokba, tévedhetett, ez emberi sors. A magyar nemzeti politika a mi helyzetünkönél fogva bonyolult probléma volt mindig, ma is az és az fog lenni mindörökre. Vannak közjogi, kulturális, belpolitikai, vannak külpolitikai elágazásai és ezek együttes tekintetbevételében a teljes egyensúlyt mindig fenntartani emberi elmének nem adatik. Hiszen még nem vagyunk annyira, hogy a magyar nemzetiségi politika történelmi adottságainak, történelmi szükségszerűségeinek teljes megismeréséhez mi magunk eljutottunk volna, hogy azokat másokat is meggyőző módon tudjuk végleges ítéletben ösz-

szegezni. Ez most engem nem érdekel. Engem most nem érdekel annak kutatása, hogy mi-ben értettem egyet Rákosival és miben nem. Ma mindezek fölött a múltó emlékek fölött, a részletek fölött egy áll előttem, egy érdekel engem, az az egy, ami fölötté áll a mulandóságnak, imponáló, egy hosszú emberéleten át való képviselése egy nagy eszmének, a magyar nagyságnak.

Mi nem tudjuk, hogy a magyar nemzeti nagyságért és, ami annak feltétele, a magyar nemzeti fennmaradásért tovább folytatandó küzdelmeink milyen alakot fognak venni. Mi nem tudjuk, hogy egyes előálló helyzetekben mit kíván az okosság, mit kíván a számadás azokkal a hatalmi viszonyokkal, amelyekbe belesodortattunk. Egyet azonban tudunk és ez az, hogy bármily alakot öltjön a magyar nemzetnek a létért, a fejlődésért, a nagyságért való küzdelme, a döntő erő egy lesz: a nemzeti energia, a nemzeti akaraterő és ez az, amit Rákosi önönmagában képviselt, ez az, amit örökségül ránk-hagy, ez a befolyása döntő, ez az, ami neki a halhatatlanságot biztosítja.

Falusi lakhelyem közelében egy patak csörgedezik, amelynek vize szolgáltatja a villamos erőt, amelyet mindenfelé használok, ámde nyári időkben a víz néha gyérül, a patak majdnem száraz és akkor az általa táplált villamos erőnek vége. Akkor önként merül fel a gondolat, hogy ennek a változó vízmennyiségnek, ennek a változó áramlatnak szeszélyeire nem bízhatjuk azt, amire szükségünk van, hogy akkumulátorról kell gondoskodni. Rákosi előttem úgy áll, mint a nemzeti energiának, a nemzeti akarat erejének akkumulátora, mely azt, tekintet nélkül változó áramlatokra, állandóan, mindenkor fenntartja és így az erőt mindenkor szolgáltatja.

És ha Rákosira visszagondolunk és ha magunk elé állítjuk ezt a lényeges, ezt a döntő nemzeti erőt, nemzeti energiát, akkor felvetjük magunkban a kérdést, hogy hogyan állnánk e tekintetben, ha Rákosi nem lenne. Abban, ami a fő, szegényebbek volnánk, ha ő nem lenne, abban, ami a fő, gazdagabbak vagyunk, mert ő működött. És ez az ő halhatatlanságának kulcsa.

Búcsúzom a szótól, melyet neki szenteltem, neki, aki annyi írást szentelt nekem. De ő az élőről írt és én a halotról szóltam. De vajjon olyan igen nagy-e ez a különbség? Én azt hiszem, én a halotról is úgy szóltam, amint az élőről szóltam volna. Nem bálványt akartam szemünk elé állítani, hanem embert; embert, aki dolgozott, küzdött, szenvedett, néha örült; embert, aki nagy igazságokat hirdetett; néha tévedett, amint ez emberi sors; embert, akinek egész hosszú életén át végigvonult a magyar nemzeti élet fonala, amelynek nem szabad megszakadnia az ő halálával, melyet tovább kell fonnunk egész erővel.